

Людмила Филипович про ставлення до релігії в Україні та дослідження історії адвентизму

Які базові знання необхідно мати вивчаючи історію церкви та про ставлення до релігії в Україні розповіла Людмила Филипович, доктор філософських наук, завідувач філософії та історії релігії Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Григорія Сковороди НАН України.

Розкажіть, що найголовніше у вашій доповіді?

На Міжнародній науковій конференції, яка пройшла тут, у Бучі, ми обговорювали питання історії адвентистської церкви як науково-просвітницький проект. Я запропонувала при дослідженні історії церкви, як і будь-якої іншої церкви, базуватися на принципах релігієзнавчого аналізу. Серед цих принципів, виділила декілька дуже важливих: об'єктивності, історизму і вселюдськості. Я відштовхуюсь від того, що треба подавати історію найбільш наближено до істини. Ми розуміємо, що досягнути абсолютного об'єктивізму не вдасться, але треба прагнути.

Ви віруюча людина?

Так, але коли досліджую церковну історію, я стараюсь якомога об'єктивніше, справедливніше ставитися до викладу тих чи інших історичних фактів, інтерпретувати їх об'єктивно. Я стараюсь зберігати дистанцію між об'єктом дослідження і мною, як суб'єктом цього дослідження. Зробити це не завжди просто. Коли вдасться подати такий текст, із якого люди не розуміють, до якої традиції належу, – це і є досягненням мети, яку я перед собою ставлю як дослідник.

Стосовно принципу історизму. Дуже важливо бачити те чи інше явище не статично, а в розвитку. Будь-що у духовному житті, зокрема у релігійному, колись починається і колись закінчується. Тому треба бачити початок, бачити як змінюються різноманітні погляди та форми світогляду, віросповідання, інституції. Не менш важливі зміни і в обрядовій сфері, і в структурі організації, і багато інших речей, тому що кожна епоха виставляє перед релігією свої виклики, на які церква має давати своєчасні відповіді. Та церква, яка хоче зберегтися і бути живою, має ці виклики побачити-почути, усвідомити й відповідним чином контекстуалізуватися, тобто вписати, адаптуватися в будь-яке, в тому числі і в українське суспільство.

Кожен з принципів, які я назвала, має ще різноманітні підпринципи, якими повинен користуватися сучасний дослідник, щоб його дослідження були об'єктивними, історичними, дійсно цікавими та популярними, щоб люди читали й зверталися до цих джерел і розширювали своє уявлення про те чи інше питання.

Прокоментуйте сучасний стан досліджень адвентистів в Україні.

Я не фахівець з досліджень адвентизму, тому мені важко відповісти на ваше запитання. Але ми маємо визнати, що науці, яка досліджує адвентизм, і самим адвентистам є куди розвиватися. Тому я просто закликаю людей, які хочуть пізнати адвентизм, його історію, його місце в християнстві, збирати документи та свідчення, каталогізувати їх, узагальнювати і на основі вже зібраних матеріалів писати справжню історію адвентизму в Україні та в світі, звільняючи її від поширених стереотипів.

Що можна сказати про релігію в Україні? Чи справді у найпоширенішій релігійній спільноті України – православ'ї – багато номінальних віруючих?

Серед тих 67% українців, які визнають себе православними, певно, що є такі, які мало знають про православ'я. Але з

роками, після епохи державного атеїзму, все більше людей навертаються на батьківську віру. Сьогодні серед православних людей є багато справді віруючих, глибоко занурених в свою традицію людей, є дуже цікаві і освічені богослови, звичайні віруючі, яких важко назвати номінальними.

Ми мало знаємо про повсякденність віруючого, чим він живе, про що думає. Нарешті дослідники зацікавилися і цим рівнем релігійного життя і нині це дуже популярна тема. Нам цікаво: як сприймаються ті чи інші істини кожною конкретною людиною або спільнотою, тобто як реально релігія живе на рівні окремої людини, окремого індивіда, що вона змінює або не змінює у світогляді та поведінці тієї чи іншої людини.

Важливо, щоб релігія існувала не формально у вигляді переліку заборон і дозволів. Найголовніше те, як вона впливає на людину і світ, як вона їх трансформує, як покращує, як вона робить людину людиною і світ гуманнішим.

Що необхідно зробити, щоб в Україні стало більше справжніх віруючих на противагу атеїзму?

Ви праві, атеїзм останнім часом почав поширюватися, особливо серед молоді, що свідчить про те, що церкви недопрацьовують. Бо ж держава створила всі умови для розвитку релігії. У нас є закон про свободу совісті, Конституція. Вони надають людям право сповідувати будь-яку обрану нею систему віросповідань, пропагувати, бути активними місіонерами. Держава світська, тому вона не може пропагувати ні віру, ні безвір'я.

Можливо необхідно щось змінювати з боку церкви?

Так, Церкви мають бути більш активними. А крім того, саме суспільство. Якщо є запит на релігію, воно має вимагати задовольнити цей запит. І церкви не повинні чекати від держави якихось преференцій. Це стосується як протестантських, так і православних або католицьких церков. Переосмислити роль церкви в суспільстві нам заважають певні стереотипи, ще з радянського минулого.

Наведіть, будь ласка, приклад такого стереотипу.

Наприклад, з минулого тягнеться неприязнь до католиків, та от зараз православні ходять хресними ходами з плакатами, які пояснюють, що католик – то від слова “кат”, а “Папа Римський – фашист”. Як таке можливо в толерантній країні? де здавна проживають люди різних національностей і віросповідань? Тут не просто фантазія, а нетерпимість, фанатизм, тому треба людську свідомість звільняти від стереотипів і розповідати правдиву історію.

Велика доля відповідальності лягає на плечі церкви. Вона має виходити в суспільство і нести знання про себе, в різних формах – просвітницьких, катехизійних, місіонерських, освітніх, мас-медійних. Часи, коли вас хапають на вулиці й закликають стати адептом якоїсь релігії, минають. Тому церква може використовувати культуру, мистецтво для розповсюдження віри і знань про Бога.

Якраз запитання щодо освіти: як Ви вважаєте, чи необхідно у школах проводити більше заходів, що стосувалися б релігії?

Освітніх – так, коли викладається історія релігії або знайомлять учнів з релігійними традиціями власного народу. У нас же школа відокремлена від церкви. А от заходів, під час яких би наворачали дитину в ту чи іншу віру – ні, бо в Україні досить багато інших площадок, які можна використовувати для впливу на свідомість дитини – недільні школи, різні студії, гуртки, екскурсії, клуби тощо. Якщо ж батьки хочуть бачити дитину в оточенні віруючих людей, то для таких дітей існують загальноосвітні школи, які засновані релігійними організаціями. Завдяки недавнім поправкам до Закону про освіту це сьогодні можна робити.

Як Ви вважаєте, хто найбільше впливає на формування у дітей релігійності – школа, батьки чи церква?

Я думаю, що починається все з батьків, бо вони дають дитині перші знання про Бога, про моральність, про те, як треба

ставитися до себе, батьків, до ближніх. Потім це закріплюється в церкві, оскільки дитина туди приходить разом з батьками. Школа ж не має бути втягнута в ці процеси, але там має провадитися духовно-моральне виховання, яке своїми коріннями сягає релігійних традицій світу. От з ними і треба знайомити дитину, щоб вона розуміла: до віри в Бога, до правильної поведінки, до моральності закликають не тільки православні УПЦ, а й всі інші православні, християни, іудеї, мусульмани, буддисти, а навіть індуїсти. Духовний світ багатоманітний, і дитину треба навчити орієнтуватися в ньому, не зраджуючи свою релігію, але з повагою ставитися до всіх інших.

Чи задоволені ви станом свободи віросповідання?

На щастя, у нашій країні кожен має право зробити свій власний вибір в сфері релігії. Жодна релігія, Конституцією України, не є державною, обов'язковою, примусовою. Кожна людина обирає ту систему цінностей, яка найбільше відповідає її очікуванням, на основі якої будує своє життя, мирно співіснуючи з усіма іншими.

Запитання – Маргарита Александренко